

Створення та промоція музейного продукту: досвід організації міжмузейного виставкового проекту «Історія однієї фотографії» до 110-ї річниці відкриття пам'ятника І.П. Котляревського в Полтаві // Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. Вип. ІХ. – Полтава: Дивосвіт, 2014. – С. 562–571.

23. «Створення та промоція музейного продукту: практичний досвід та навички тренера» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prostir.museum.ua/post/30434>.

24. «Тарас Шевченко і Полтавщина» – під такою назвою відкриється виставка у Полтавському краєзнавчому музеї [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.poltava.info/culture/12059-taras-shevchenko-i-poltavschina--pid-takoyu-nazvoyu-vidkrietsya-vistavka-u-poltavskomu-kraieznavchomu-muzei>; Виставка «Велика війна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pkm.poltava.ua/podii/91648438/>

25. Виставкова акція «ЕкспоМ» (експонат місяця) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tourist.pl.ua/2015/12/виставкова-акція-експом-експонат-м/>; 31 січня у Полтавському краєзнавчому музеї стартує виставкова акція «ЕкспоМ» – експонат місяця [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://myinform.com/ru/a/13617258-z-1-schnja-u-poltavskomu-kraieznavchomu-muze-startu-vistavkova-akcija-171ekspom187-821-2-ekspomat-msjacija/>

26. Старинные бронзовые каминные часы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.1939.ru/catalog-2523.html>.

27. Стадник С.М. Музей в роки Великої Вітчизняної війни // Полтавський краєзнавчий музей: сторінки історії та колекції. – Полтава, 1991. – С. 43–45.

28. Vincenti & Cie [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uhren-muser.de/en/pdfs/US/41441.pdf>.

Кондратенко Н.Г., Сулима О.С. Художественное наследие в современном культурном пространстве городской среды: выставочная акция «ЭкспоМ» в Полтавском краеведческом музее имени Василия Кричевского

В статье раскрыты концептуальные принципы реализации проекта выставочной акции «ЭкспоМ» в Полтавском краеведческом музее имени Василия Кричевского. Для наглядности воплощаемой выставочной акции предоставлена информация о экспонате января.

Ключевые слова: Полтавский краеведческий музей имени Василия Кричевского, музейный проект, выставочная акция, фонды, К.М. Скаржинская, интерьерные часы, «Vincenti & Cie».

Kondratenko N.H., Sulyma O.S. Art legacy in modern cultural space of urban realm: exhibition action «ExpoM» in the Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore Museum

The article deals with conceptual principles of exhibition action realization in the Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore museum. The information about the January exhibit is given to visualize the action itself.

Key words: the Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore museum, project, exhibition action, founders, K. Skarjinska, interior clock, «Vincenti & Cie».

04.03.2016 р.

УДК 069.01(477) Балаклава

I.V. Nikitina

БАЛАКЛАВА У МУЗЕЙНОМУ ПРОСТОРИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглянуто питання створення різноманітних експозицій з історії Балаклави (район м. Севастополя). Встановлено, що повномасштабного музейного проекту з даної теми на сьогодні ще не здійснено, з'ясовано, які обставини завадили цьому і чи є перспективи у його реалізації.

Ключеві слова: Балаклава, музейний простір, експозиційний проект.

Балаклавський район м. Севастополя розташований у південно-східній частині міста. Район складається з 4 адміністративних округів: Балаклавського (Балаклава нині статусу міста не має – в міській смузі Севастополя, навколишні селища с. Оборонне, с. Хмельницьке, Черноріччя, Морозовка, Штурмове, с. Сахарна Головка), Інкерманського (м. Інкерман), Орліновського (села Орліновської і Варнутацької долин, частина узбережжя від м. Айя до м. Сарич), Терновського (села Терновка і Рідне).

В останнє десятиріччя Балаклава набуває популярності як курортна зона. Унікальний природний краєвид та багата історія краю привертає увагу все більшої кількості людей. Безумовно, вивчення можливостей щодо створення сучасного музейного простору з історії Балаклави й досі залишається актуальним питанням. Але й на сьогодні тут так і не створено повномасштабної музейної експозиції, яка б розповідала про історію цієї місцевості.

У статті ми маємо з'ясувати, які проблеми заважають реалізувати такий проект і які перспективи він має. Основною джерельною базою дослідження є документи Державного музею героїчної оборони і визволення Севастополя (далі – ДМГОВС).

Ідея створення музею в Балаклаві вперше виникла у 1921 р., однак до 1941 р. вона так і не була втілена в життя. Після 1944 р. музейний простір у Балаклавському районі формувалася за рахунок шкільних музеїв та музейних кімнат, пов'язаних з подіями 1941–1944 рр.

Фактично першим з історії Балаклави став Музей на громадських засадах «Героїка Балаклави», створений у 1967 р. за ініціативи місцевої влади. Згодом він трансформувалася в Народний музей історії Балаклави. В його експозиції відтворилися основні етапи історії Балаклавського району. За часи існування музею завдяки активній роботі В.А. Кітрової, Л.В. Кожевнікової, Ф.І. Каневої його колекція зростає майже до 2 тис. одиниць зберігання, було створено три експозиції (в 1967, 1971 і 1992 рр.) [1]. Проіснувала ця установа до 2005 р.

У 1968 р. до формування тематичної колекції з історії Балаклави долучився Музей героїчної оборони і визволення Севастополя. Згодом виникла ідея створення музею життя та творчості О.І. Купріна – російського письменника, що жив тут у 1904–1905 рр. і залишив своєрідну літературну пам'ятку про Балаклаву початку ХХ ст. (нариси «Лістрігони»). Але цей проект реалізувати не вдалося.

В цілому ж до 1990-х рр. питання про реалізацію професійного музейного проекту з історії Балаклави практично не піднімалося. Справа в тому, що вона була закритою зоною внаслідок розташування тут військової бази та підземного стратегічного об'єкту по збереженню ядерної зброї. Одночасно громадські музеї (як шкільні, так й районний), незважаючи на багаті колекції, з різних обставин не змогли зіграти роль центрів всебічного вивчення історії регіону. Крім того у 1990-ті роки спостерігалось закриття окремих музейних установ (наприклад, музей 109-ї стрілецької дивізії у середній школі № 33).

У 2003 р. виникла ідея демілітаризації Балаклавської бухти з метою розвитку її як міжнародного курорту, підтримана Кабінетом Міністрів України. Він своєю постановою затвердив відповідну програму, одним з заходів якої стало створення краєзнавчого музею в Балаклаві. З 2004 р. до цієї справи залучили Музей героїчної оборони і визволення Севастополя. Основні роботи щодо концепції майбутньої експозиції доручили автору статті. У лютому 2005 р. до складу музею увійшов Народний музей історії Балаклави, експозицію якого змушено було згорнути восени того ж року внаслідок аварійного стану будівлі, у якій він розташовувався. Музейні предмети і допоміжні матеріали надійшли до фондів ДМГОВС (обробка отриманої колекції й досі триває). До 2010 р. нами був розроблений тематико-експозиційний план Музею історії Балаклави, який мав реалізуватися як повномасштабний музейний проект, який, на жаль, поки що залишився на папері [2].

По-перше, не було отримано обіцяного фінансування. Всі звернення як до місцевої влади, так й до Верховної Ради та Кабінету Міністрів України залишилися практично без відповіді. Спроба знайти інвестора (таким мав виступити меценат О.Є. Шереметьєв) не мала успіху. Крім того Фонд комунального майна постійно намагався відібрати у ДМГОС виділену споруду по вул. Калича 35, мотивуючи це використанням її площ не за функціональним призначенням. Також при передачі цієї будівлі з її території були вилучені господарські споруди, які орендувала приватна особа, а повернути їх під юрисдикцію музею так й не вдалося. До того ж у 2009 р. у музею було відібрано й основну будівлю по вул. Калича 35 [2]. Таким чином розпочатий проект не був реалізований із-за відсутності підтримки з боку державних інституцій.

Але головне те, що у місцевих чиновників на той час не було розуміння важливості такого проекту. Існує думка, яка не подолана й досі, що для презентації Балаклави у музейному просторі достатньо Музею фортифікаційних споруд (Військово-Морський музейний комплекс «Балаклава»), але у нього окрема концепція експозиції, яка лише частково присвячена історії Балаклави.

Розуміючи це, Державний музей героїчної оборони і визволення Севастополя продовжує пошук можливостей щодо презентації історії Балаклави у музейному вимірі. Не залишаймо ми й надії на створення у майбутньому Музею історії Балаклави, оскільки, з одного боку, така музейна установа мала б велике туристичне, історичне, культурне і виховне значення, тим більше наукові дослідження і колекції ДМГОВС дозволяють створити повноцінну експозицію такого музею. Для підтвердження останньої тези наведемо найбільш важливі тематичні блоки музейних предметів з історії Балаклави, що зберігаються у фондах музею: 1) матеріали про події на території сучасного Балаклавського району під час Кримської (Східної) війни 1853–1856 рр.; 2) матеріали з історії Балаклави другої половини ХІХ – початку ХХ ст., де переважають поштові листівки з краєвидами берегів Балаклавської бухти; 3) музейні предмети часів Першої світової війни, революції 1917 р., громадянської війни 1918–1920 рр.; 4) матеріали періоду 1941–1944 рр. тощо. До найбільш сформованих тематичних колекцій з історії Балаклави і сучасного Балаклавського району відносяться: 1) предмети, знайдені на місцях військових таборів часів Кримської (Східної) війни 1853–1856 рр. і оборони Севастополя 1854–1855 рр.; 2) колекція листівок з видами Балаклави і її округи до 1917 р.; 3) тематична колекція (фото, документи, особисті речі, нумізматики) з історії становлення Експедиції підводних робіт особливого призначення; 4) матеріали про учасників оборони Севастополя 1941–1942 рр. і визволення Севастополя у 1944 р., які брали участь в боях на землях Балаклавського району; 5) тематичні колекції про діяльність підприємств району: Балаклавського рудоуправління ім. О.М. Горького, Балаклавського заводу будівельних матеріалів, Севастопольської теплоелектростанції, агрофірми «Золота балка», радгоспу «Севастопольський» тощо. З персональних комплексів відмітимо матеріали про перебування в Балаклаві російського письменника О.І. Купріна, Ф.А. Шаповіча, головного водолазного фахівця ЕПРОПу, начальника Балаклавського Військово-Морського водолазного технікуму в 1930–1938 рр., О.С. Грошева, керуючого Балаклавським рудоуправлінням ім. О.М. Горького в 1951–

1960 рр. і в 1963–1968 рр. та ін. [4].

Головна проблема, що може виникнути при створенні повномасштабної експозиції з історії Балаклави, на нашу думку, є неповна комплектація фондовим матеріалом окремих тематичних блоків. Крім того є сумніви у можливості залучення до такого експонування матеріалів, які музей отримав з ліквідованого Народного музею історії Балаклави внаслідок їх недостатнього вивчення. Стан сучасної музейної справи вимагає від нас суттєвої переробки документів, які ми склали для створення експозиції з історії Балаклави, тому що вони вже не у всьому відповідають поставленим завданням.

Одночасно необхідно зазначити, що ДМГОВС неодноразово використовував фондові матеріали з історії Балаклави при організації виставок. Так, у 1983 р. на виставці «Знатні люди Севастополя» були представлені експонати, пов'язані з діяльністю М.І. Семенця – Героя Соціалістичної Праці, бригадира екскаваторників Балаклавського рудоуправління ім. О.М. Горького. У 1990 р. до 120-річчя від дня народження російського письменника О.І. Купріна була організована виставка, присвячена цій події. В середині 1990-х рр. музей створив пересувну фотовиставку з історії Балаклави в 1941–1944 рр., у 2005 р. знімки з краєвидами Балаклави були включені до виставки «Місто-герой Севастополь», яка експонувалась у Києві в палаці «Україна».

У 2006–2012 рр. історія Балаклави знайшла своє вираження в тимчасових виставках, які автор експонував в рамках свята «День Історичного бульвару», що щорічно організує ДМГОВС, починаючи з 1990 р. Виставки показали велику зацікавленість відвідувачів, що посилює нашу впевненість у необхідності створення Музею історії Балаклави. Серед цих заходів, на нашу думку, найкращою була виставка «Легендарний ЕПРОП», що проходила у 2008 р. Вона розповідала про діяльність Експедиції підводних робіт особливого призначення – однієї з найкращих водолазних служб світу. Експедиція виникла у Балаклаві у грудні 1923 р. для пошуку легендарного золота «Принцу» і згодом перетворилася на потужну водолазну службу. Експонати допомогли відвідувачам поринути у хід пошуків «Принцу» і підйому есмінця «Каликакрія». Тут були представлені особисті речі першого керівника ЕПРОПу Л.М. Захарова-Мейєру, лікаря експедиції Павловського, керівника Балаклавського

водолазного технікуму Ф.А. Шпаковича та ін. [3]. У наших найближчих планах – поновлення робіт по створенню пересувної виставки з загальної історії Балаклави і вивчення можливостей щодо презентації цієї теми у віртуальному музейному просторі. Також ведуться роботи з виготовлення мультимедійних презентацій при читанні лекцій.

В цілому ж основні проблеми, які існують на шляху створення повномасштабного музейного проекту з історії Балаклави, наступні: відсутність зацікавленості з боку місцевої влади; відсутність приміщення, яке можна було б пристосувати під музейну експозицію; недостатнє фінансування проекту. Але він необхідний, адже всі спроби презентувати історію Балаклави за рахунок тимчасово діючих виставок та приватних колекцій не можуть дати той результат, який отримує людина при відвідуванні професійного музею. Ми маємо надію, що Музей історії Балаклави все ж таки буде створений, а сприяти цьому будуть нові пересувні виставки ДМГОВС з використанням новітніх музейних технологій.

Посилання

1. Матеріали ліквідованого Народного музею історії Балаклави.
2. Службовий архів автора / Пояснювальна записка к ТЕПу постійної експозиції з історії Балаклави, 2010 р.
4. Дані відділу обліку фондів ДМГОВС.
5. Нікітіна І.В. Тематична структура виставки «Легендарний ЕПРОП», 2008 / Службовий архів автора.

Никитина И.В. Балаклава в музейном пространстве: проблемы и перспективы

В статье рассмотрен вопрос создания различных экспозиционных проектов по истории Балаклавы (район г. Севастополя). Установлено, что полномасштабный музейный проект по данной теме на сегодняшний день не был реализован, выяснено, какие обстоятельства помешали этому и есть ли перспективы в его осуществлении.

Ключевые слова: Балаклава, музейное пространство, экспозиционный проект.

Nikitina I.V. Balaklava in the Museum space: problems and prospects.

The article describes the history of the various exhibition projects on the history of Balaklava (near Sevastopol). It is established that a full-scale Museum project on this topic to date, it wasn't so. Detected, what circumstances prevented this project tries to establish whether there were prospects for the establishment of such a project.

Key words: Balaklava, museum space, exposition project.

09.03.2016 р.